

INFORMAČNÝ LIST k filmu

Ako to chcem ja

Historicko-politický kontext alebo Arabská jar v Egypte a ženy ako aktérky revolúcie

V rokoch 2010 až 2012 sa vo viacerých arabských krajinách uskutočnili arabské povstania alebo arabské revolúcie, spoločne nazývané aj arabská jar. Vlna rozsiahlych protestov, občianskych nepokojov, povstaní až občianskych vojen sa začala v Tunisku. Rozsiahle občianske protesty sa v nasledujúcich týždňoch rozohoreli vo väčšine arabských krajín, najmä v Egypte, Alžírsku, Jemene, Jordánsku, Bahrajne, Sýrii a Líbyi. Príčiny, ktoré viedli k začiatku protestov, boli v jednotlivých krajinách rôzne, no spájal ich najmä boj proti chudobe, nezamestnanosti a zlým životným podmienkam a s ním súvisiaci odpor voči dlhodobo vládnuším, často autoritárskym a skorpumpovaným režimom.

V Egypte prebiehali od 25. januára 2011 rozsiahle celonárodné protesty, ktoré viedli po troch týždňoch k odstúpeniu prezidenta Husního Mubaraka (11. februára). V nových prezidentských voľbách zvíťazil kandidát Moslimského bratstva Muhammad Mursí, ktorý sa tak stal prvým demokraticky zvoleným egyptským prezidentom. Mursí však nebol prívržencom demokratickej, ale skôr autoritárskej formy vlády a podporovateľom islamistického Moslimského bratstva. Chcel dokonca zmeniť ústavu vypracovanú po zvrhnutí Mubaraka. Snažil sa tým znemožniť zrušenie prezidentských dekrétov a dosiahnuť, aby nemohol byť volaný na právnu zodpovednosť. Tento vnútorný politický konflikt viedol ku koncu roka 2012 k zrážkam medzi priaznivcami a odporcami Moslimského bratstva.

Súčasne rástla nespokojnosť obyvateľov spôsobená zlou ekonomickou situáciou. Aj to bol jeden z dôvodov mocenských bojov Mursího, pretože armáda kontrolovala veľkú časť hospodárstva. Spolu so snahou o islamizáciu krajiny to malo za následok protesty, ktoré organizovalo protestné hnutie Tamarud (revolúcia, rebélia). Na konci júla 2013 protestovalo v uliciach Káhiry niekoľko miliónov ľudí. To viedlo armádu k vojenskému prevratu a v roku 2014 sa stal novým prezidentom generál Abd al-Fattáh as-Sísí, ktorý krajinu vrátil do podobného režimu, aký bol v Egypte pred revolúciou v roku 2011.

Postavenie žien v Egypte sa po zvolení Mursího a po krátkom období deklarovanej snahy zaviesť demokratický režim zhoršilo. Ženy boli vystavené sexuálnemu obťažovaniu a vysokej miere výskytu ženskej obriezky už v období pred revolúciou, avšak po revolúcii násilie v súvislosti s posilnením islamizácie ešte narástlo. Krátko trvajúca vláda Muhammada Mursího, demokraticky zvolená v júni 2012 a zvrhnutá v júni 2013, ignorovala výzvy na podporu rodovej rovnosti a povinnosti vyplývajúce pre Egypt ako štát z medzinárodného práva. Prvá demokraticky zvolená porevolučná egyptská vláda v drvivšej väčšine nedokázala rozpoznať kľúčové problémy žien, ako je znásilnenie v manželstve a obchodovanie s ľuďmi, a prispela ku kultúre sexuálneho obťažovania, ktoré je jedným z najpálčivejších problémov súčasných egyptských žien (Bastawy, S., 2014: Women's rights in post-revolution Egypt. Dostupné na Women's rights in post-revolution Egypt – Asfar). Nádeje na rodovú rovnosť sa rýchlo rozplynuli, keď sa násilie páchané na ženách na uliciach nielen obnovilo, ale vystupňovalo na bezprecedentnú úroveň. Ženy, ktoré sa vrátili na ulicu, aby vyjadrili svoje nádeje na rodovú rovnosť, na Medzinárodný deň žien (8. marca 2011), sa stretli s extrémnym násilím a obťažovaním nielen zo strany bezpečnostných zložiek, ale aj zo strany iných demonštrantov. Deviateho marca 2011 bolo zatknutých osemnásť demonštrantiek, ktorým sa vyhrážali falošnými obvineniami vrátane obvinenia z prostitúcie, bili ich, mučili elektrinou a nútili podrobiť sa testom panenstva vojenským lekárom (Amnesty International [03/23/2011], Egyptian women protesters forced to take 'virginity tests', <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/egyptian-women-protesters-forced-to-take-virginity-tests-2011-03-23>).

Sexuálne obťažovanie a útoky dosiahli hrozivú novú úroveň 30. júna 2013 počas protestov proti Muhammadovi Mursímu a Moslimskému bratstvu a ich úsiliu ovládnuť Egypt. Do 9. júla bolo z Tahríru, námestia, ktoré bolo symbolom demokratickej revolúcie, a okolitých oblastí hlásených 186 incidentov sexuálnych útokov na demonštrantky a pozorovateľky, vrátane znásilnení s ostrou zbraňou (Bastawy, S. 2014: Women's rights in post-revolution Egypt. Dostupné na Women's rights in post-revolution Egypt – Asfar).

Egyptská revolúcia v roku 2011 vytvorila priestor na slobodu prejavu a pohybu, avšak paradoxne aj na verejné prejavy násilia a obťažovania žien. Postavenie v spoločnosti, ktoré štát predpísal ženám v ústave Egyptskej arabskej republiky z roku 2012, bolo mimoriadne nedostatočné. Ústava vôbec neodrážala, že ženy patrili medzi hlavných aktérov zápasu za demokraciu a ľudské práva v Egypte.

Aktivistky za práva žien, feministky, občianska spoločnosť a ďalší aktéri hnutia za práva žien sa usilovali o zmysluplnú zmenu vo vládných inštitúciách aj vo verejnom priestore – na uliciach a námestiach. Avšak extrémnym násilím voči ženám v prechodnom období po revolúcii a následným zlyhaním vlády ovládanej islamistami pri presadzovaní a ochrane práv žien sa porušili tak idey demokratickej revolúcie, ako aj medzinárodné právo. Reakcia vlády na sexuálne obťažovanie nielenže bola nedostatočná, ale aj prispela k posilneniu kultúry obťažovania a násilia, ktorá už teraz vo veľkej miere ohrozuje bezpečnosť žien v Egypte. Keď Výbor pre ľudské práva Rady Šúra vydal vyhlásenie, v ktorom napomínal ženy zúčastňujúce sa na verejnom živote a pripísal im zodpovednosť za každé obťažovanie a útoky, ktorým boli vystavené, nielenže tým opustil obeť sexuálnych útokov, ale implicitne podporoval násilie a obťažovanie namierené voči ženám. Výbor pre ľudské práva Rady Šúra v skutočnosti páchatelom násilia na ženách oznámil, že môžu beztrestne páchať násilie (Bastawy, S. 2014: Women's rights in post-revolution Egypt. Dostupné na Women's rights in post-revolution Egypt – Asfar).

Rozprávačka a jej príbeh

Režisérka Samaher Al Qadi rozpráva svoj príbeh ako súčasť príbehu žien, s ktorými bola a je spojená – v rodine (mama, sestry, tety) aj ako aktivistka vo verejnom priestore (novinárky, právničky, umelkyne, advokátky, protestujúce).

Príbeh jej umožňuje nachádzať spojenia a súvislosti vo vzťahoch s ľuďmi a udalosťami. Rozprávanie jej umožňuje prostredníctvom spomínania, rekonštruovania spomienok a pamäťových stôp hľadať a vytvárať svoju identitu, konštruovať seba ako ženu – dcéru, partnerku, matku, občianku, ľudskú bytosť.

Samaher Al Qadi svojím dokumentom vytvára priestor pre HLASY ŽIEN. Necháva ich zaznieť a ponúka nám, poslucháčkam a poslucháčom, možnosť vypočuť si, čo hovoria. Ide proti tradičnej predstave, že hlas žien je hanebný a nemravný. Svojou ODVAHOU búra tento stereotypný obraz. Jej odvaha a odvaha žien, ktoré nechali zaznieť svoj HLAS a prejavili (v ňom) svoj VZDOR a HNEV, umožnila a stále umožňuje ZMENU obrazu žien ako bytostí, ktoré sú bez hlasu a bezmocné. Sú to ženy, ktoré sa podieľajú na tvorbe tohto obrazu, na vnímaní a sebaoponímaní žien, na jeho uchovávaní, preto ženy musia tento obraz zmeniť, musia zmeniť seba.

Zmena prebieha prostredníctvom HLASU/HLASOV, toho, čo sa rozpráva a čomu sa načúva, ale zároveň sa deje významná zmena vo vizuálnej rovine príbehu – OBRAZ sa mení prostredníctvom zmeny uhla pohľadu, zmeny perspektívy. Žena-režisérka sa stáva našimi očami, nakrúca film, fotografuje, ukazuje nám symboly ženského sveta – rodinu, privátny priestor, telesnosť, telo, jeho zraniteľnosť, deti, svoje odhalené meniace sa telo a lono, keď je tehotná, symboly moci a hnevu – nôž, hlas, ukazuje nám symboly slobody – uväznené vtáča, ale najmä mení význam týchto symbolov, interpretuje ich nanovo, zo svojej pozície, svojím hlasom.

Kľúčovými aktérmi zmeny sú ženy. Ženy majú potenciál meniť seba a meniť iných. Matky sa musia zmeniť, aby sa mohla zmena udiť. MATERSTVO je v režisérkinom ponímaní mnohoznačné – režisérka ho neidealizuje, vidí kriticky jeho úlohu pri útlaku dcér a reprodukcii rodových stereotypov, ale aj jeho potenciál pri zmene sveta, dcér a synov, žien a mužov.

„Mami, chcela si spraviť niečo, čo si nemohla?“

„... mama, umrela si bez nadýchnutia, bez poznania svojich práv... tie, čo prinášajú život, aké majú právo na život?“

„... chcem, aby môj syn chápal, čo sa stalo...“

(výroky z dokumentu)

Zmena, transformácia obrazu a sebaobrazu žien je predpokladom na získanie SILY, na zbavenie sa bezmocnosti. TELO a TELESNOSŤ žien sa tradične vnímali ako výraz ich hanebnosti, nemravnosti a ZRANITEL'NOSTI. Zmena, o ktorej rozpráva režisérka Samaher Al Qadi, je spojená s porozumením tomu, KTO SOM, aká je moja IDENTITA, s porozumením, že moja identita je výsledkom aktívneho utvárania, a nie pasívneho prijímania, je pre utláčaných a zraniteľných kľúčová. Utváranie identity sa deje tak v rozhovoroch, ako aj v zápasoch a sporoch, v uchovávaní spojení s minulosťou, ale aj v novej interpretácii minulosti, v nových významoch, ktoré dávam minulým vzťahom a spojeniam v súčasnosti a v zmysle, ktorým ovplyvňujú budúcnosť. Telo, ktoré nerezignuje, nepoddáva sa, ktoré je schopné brániť sa, ktoré odmieta byť len sexuálnym objektom, posilňuje možnosti, ako chrániť seba a všetko nové, čo v

ňom pramení, napriek všetkej svojej zraniteľnosti.
„... viem, že moja sila a moc pramení z toho, že som žena...
vzdor a umenie prežiť sú požehnaním...“
(výroky z dokumentu)

Zamyslite sa:

Je verejný a súkromný priestor rovnako dostupný ženám aj mužom?

Aké sú pravidlá, normy obliekania pre ženy a mužov v Egypte? Sú rovnaké pre vidiek a veľkomesto?

Odkiaľ pramenia názory na postavenie žien a mužov v spoločnosti?

Aké obrazové a iné symbolické prostriedky využíva režisérka vo svojom filme?

Prečo je dôležité, aby boli ženy zastúpené v politike a vo verejných funkciách?

„Najprv sme sa báli, že nám nanútia hidžáb.
Teraz sa však viac bojím, že si ho nasadíme samy.
A ani si to neuvedomíme.“
(úryvok z dokumentu)

Sexuálne obťažovanie žien vo verejnom priestore, na uliciach spôsobuje, že ženy sa skrývajú a uzatvárajú vo svojich príbytkoch. Prispievajú k tomu aj tradície, ktoré vidia ženy v domácom prostredí a vytlačujú ich z verejného priestoru. Podľa tradícií je žena zodpovedná za obťažovanie. Muž nenesie zodpovednosť za svoje správanie. Zodpovednosť za sexuálne obťažovanie je teda prenesená na ženy, jej nositeľmi nie sú páchatelia násilia, obťažovania. Kritériá, čo si ženy smú a nesmú obliecť, sa líšia podľa veľkosti mesta. Na vidieku platia prísnejšie pravidlá. Ženské telo sa považuje za hanebné a má byť zahalené.

Sexuálne obťažovanie na verejnosti sa často deje bez ohľadu na to, ako sú ženy oblečené. Ženy tak čelia obmedzovaniu. Obmedzovaním práva na pohyb je ohrozená účasť žien vo všetkých oblastiach života. Zahalovanie je skôr kultúrnym ako náboženským zvykom. Mnohé ženy, ktoré sa doteraz na verejnosti nezahalovali, začali šatku používať pod tlakom sexuálnych útokov na verejnosti. Podľa prieskumu nadácie Thomson Reuters bola v roku 2017 Káhira najnebezpečnejším veľkomestom na svete pre ženy. Výskumníci zisťovali, ako sú ženy chránené pred sexuálnym násilím, pred škodlivými kultúrnymi zvyklosťami a či majú prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti, financiám a vzdelaniu. Aktivistky za práva žien v Káhire uviedli, že toto mesto je v dôsledku stáročných tradícií veľmi nepriaznivé pre život žien a diskriminácia žien a sexuálne obťažovanie sú v ňom veľmi rozšírené.

Najnebezpečnejšie mestá pre ženy

Káhira	Karáči	Kinshasa	Naí Dillí
Lima	Mexiko	Dháka	Lagos
Jakarta	Istanbul	São Paulo	Buenos Aires
New York	Manila	Šanghaj	Moskva
Paríž	Tokio	Londýn	

Zdroj: <https://www.trust.org>

„Porodiť dievča znamená celoživotné starosti.“
„Žena je ako diamant. Patrí do domácnosti.“
„Ženské telo je hanebné. Ženský hlas je hanebný.“
(výroky z dokumentu)

Rodové stereotypy sú normy, očakávaná a vzory, ktoré sa týkajú žien a mužov. Sú to zjednodušené, nerealistické obrazy „ženskosti“ a „mužskosti“, idealizované a očakávané vzory, ktoré nás sprevádzajú vo všetkých oblastiach života. Rodové stereotypy sa tvoria a udržiavajú výchovou v rodinách, kultúrnymi tradíciami a zvykmi, mediálnymi obrazmi a jazykom, ktorý používame. Ich dodržiavaním vytvárame dojem „normálnosti“. Ich porušovaním sa človek vystavuje riziku odsúdenia. Rodové stereotypy vytvárajú východisko na diskrimináciu. Postavenie žien v spoločnosti je ovplyvnené tým, aké má spoločnosť predstavy o ženách a mužoch, o rolách, ktoré majú v živote zastávať. „Ak je žena považovaná za vec, majetok muža, aj sa k nej tak správajú.“

„Ženy tvoria 60 percent voličov, prečo nemôžu byť zvolené?“
(úryvok z dokumentu)

Politické práva – právo voliť a kandidovať vo voľbách získali ženy v Egypte v roku 1956, no ich individuálne práva sa často porušujú a delegujú na mužského opatrovníka. Ženy tvoria približne polovicu populácie. Spoločnosť nemôže prísť o potenciál žien a obmedzovať ich či vyradovať z účasti na rozhodovaní. Ženy postupne prenikajú do verejnej sféry a inštitúcií. V roku 2021 sa po prvýkrát v histórii Egypta dostali ženy sudkyne do nezávislého súdneho orgánu Štátnej rady (založenej v roku 1946). Majú tak príležitosť posudzovať návrhy zákonov. Ženy vstúpili do Štátnej rady a prokuratúry, dvoch justičných orgánov, v ktorých mali dosiaľ výlučné zastúpenie iba muži, pár mesiacov po tom, ako ich o to požiadal prezident Abd al-Fattáh as-Sísí.

Pozrime sa spolu, kedy získali ženy právo voliť vo svete:

1893 – Nový Zéland
1906 – Fínsko
1920 – Československo
1930 – Turecko
1947 – Pakistan
1956 – Egypt
1963 – Irán
1984 – Lichtenštajnsko
2003 – Omán
2007 – Kuvajt
2015 – Saudská Arábia

„Ked' sa zmenia ženy, zmení sa spoločnosť.“
(úryvok z dokumentu)

Ženské hnutie, hlas žien, protesty žien

Je dôležité dať ženám hlas. Hlas žien má silu, je príležitosťou na zmenu. Dokument je príkladom toho, ako sa dá upriamiť pozornosť na dôležitý problém v spoločnosti, ktorý sa často prehliada. Videli sme solidaritu žien, ich organizovanie sa a spoločné protesty proti útlaku, násiliu a sexuálnemu obťažovaniu. Ženy si navzájom pomáhali

a učili sa, ako čeliť útokom násilníkov. Po protestoch žien sa v Egypte v roku 2014 podarilo presadiť zákon, ktorý umožňuje trestať za sexuálne obťažovanie. Páchatel' môže dostať pokutu alebo byť odsúdený až na 5 rokov, ak ženu ohrozoval zbraňou.

Organizácie, ktoré sa na Slovensku venujú otázkam práv žien a rodovej rovnosti:

ASPEKT, záujmové združenie žien, www.aspekt.sk

Centrum rodových štúdií, <http://www.genderstudies.sk>

EsFem, www.esfem.sk

Fenestra, www.fenestra.sk

Možnosť voľby, www.moznostvolby.sk

MyMamy, o. z., www.mymamy.sk

Občan, demokracia a zodpovednosť, www.oad.sk www.diskriminacia.sk

RISOTO, <https://riso.to/>

a ďalšie.

Autorky textu:

doc. Mgr. Adriana Jesenková, PhD.

Katedra filozofie

Filozofická fakulta

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach

Mgr. Katarína Minarovičová, PhD.

Katedra etickej a občianskej výchovy

Pedagogická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Jazyková redakcia: Jaroslav Hochel

Grafická úprava: Mykola Kovalenko

Publikované: marec 2023

Vytvorené s podporou Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku

